E L Ő S Z Ó

Az idegek pezsdülése, ami néhány éve a keleti, erejét vesztett, legyöngült magyarság meglálogatására és kutatására vitte az embert, újból és újból felhevítette az agyát s megfeszítette akaraterejét, tennivágyását a széleken elszóródott, elomlott magyarok érdekében. Az újabb világháború kitörése csak növelte lelki feszültségét: teszünk-e valamit népünk erejének, sorainak megsűrítésére, szegényeinek megörvendeztetésére, elhagyottainak, elárvult, elbitangolódott, messzekerült tagjainak a megkötésére, hozzánk kapcsolására a nagy tülekedésben, melyben minden életreval ó, feltörő, ruganyoslelkű nép, fokozott igyekezettel kell, hogy keresse, erőszakolja, kényszerítse maga számára a jobb életet.

Az ember, sajnos, nem származtathatja át mindenkire azt a fiatalságot, energiát, optimizmust, melyet a lelkében a fajtája tulajdonságaként, várakozásaként érez. Hogy tegyen hát a fajtája érdekében, hogy segítsen a keleti határainknál látott, elkallódó népünkön, hogy járuljon hozzá egy súlyos magyar kérdés megoldásához?

Mai szokásunk és lehetőségeink szerint aligha tehetne másképen, minthogy a sűrűn burjánzó

»nemzetpolitikai szemlék« valamelyikében egy-két lapon, röviden és »nagy körvonalakban« elmondaná felfogását a csángó-kérdést illetőleg. Az ember azonban, ha teheti, lehetőleg óvakodik e módtól. Nagy körvonalakban mindenki tudja már, hogy mi felé kell haladnia a magyarságnak. Számtalan részletkérdésünk sok alapos megmunkálójának kell még megváltoztatnia szemléletmódunkat életünk minden dolga, multunk minden cselekedete, jelenünk minden terve, szándéka elbírálásában s előkészítenie minden területen, érthetővé, megokolttá, szükségessé, követelendővé tennie eszünk, tudásunk gyarapításával, akaratunk, kitartásunk nevelésével a magyarság eljövő népi életét.

Minden történeti kor elvégezte az effajta terjedelmes előkészítő munkát, amint ezt mi, az utódok, már könnyen megállapíthatjuk. A magyar reformáció életfelfogása, szemlélete, modora vándorprédikátoraink mozgó nyomdáin, bűneinket s lelkiismeretünket szétboncoló, Istenhez szólító könyvein, a legősibb, legeredetibb forrásokig visszakutató bibliafordításain, kemény erkölcsi tanításain, mérges vitairatain, zsoltárain, vallásos kiadványain keresztül – a kéziratos, kikristályosodott középkorhoz képest lázas igyekezetű, tág méretű munkával – lelt életünk formálójává. A felvilágosodás tudásanyaga, ízlése, nacionalizmusa heves fiatal íróink nagy sorának szinte végnélküli levelezésében, bölcselkedésében, röpirataiban tisztázódott, terjedt, vált részévé művelődésünknek, az ellassuló barokk-kor után. S ha ma, a megfülledt, kivénhedt liberálizmus kipusztításában s a népiség gondolatának elterjesztésében és gyakorlati keresztülvitelében egy reformációhoz és felvilágosodáshoz mérhető nagyjelentőségű korváltást látunk és változásban élünk, nem véthetjük el a multból oly könynyen és logikusan adódó példát: egy új szemlélet, modor, ízlés, tudás elterjesztésével, azaz népünk

multjának és jelenjének a lélek legmélyébe hatoló részletes megvizsgálásával s az ebből adódó ösztönzéssel, ismeretekkel, tisztánlátással szerezhetjük csak meg azt a tudást és akaratot, amely képessé tesz bennünket az új élet, új műveltség megépítésére a magyarság népi életének a megvalósítására.

E bővebben is kifejteni kész okból akar ez a könyv néhány lapos, rövid tájékoztató helyett kimerítően a közönség elé vinni egy magyar kérdést. Igyekszik minden lényegest közölni róla, hogy az olvasót részletes tudással lássa el s megpróbál rávonatkozólag egy olyan szemléletet leírni, melyet a tárgy tisztánlátása, ösztönzése diktált s melynek szempontjait még sok kérdésben haszonnal érvényesíthetjük.

Szerettük volna helyszíni kutatással, szemlével kiegészíteni a kérdésről való ismereteinket, a mai viszonyok között azonban ez lehetetlen volt. Megelégedtünk azért a meglévő anyag rendbeszedésével a belefészkelődött hibák, tévedések kiküszöbölésével, hiányzó részeinek kipótlásával, egységbefoglalásával, melyet minden kérdésnél el kell végeznünk, ha tájékozódni akarunk róla, különösképen el kell végeznünk pedig a csángó-kérdésnél.

Tárgyunkhoz előítélet nélkül közeledtünk. Mindenben a tárgyi hűség vezérelt, szempontjaink a tárgyból születtek, örömünk és szomorúságunk, bizalmunk és lehangolódásunk a tárgyon fakadt. E hűségből s még sok más megfontolt okból az olvasó közelségébe visszük, kezeügyébe adjuk tárgyunkat. Anyagunk egészét, végigvaló alakulását, fejlődését szándékozunk bemutatni olvasókönyvféle művünkben, amelyben ezért szinte antológia szerűen írók szövegeit sorakoztatjuk egymás mellé, régiét és újak leírásait, megállapításait, véleményeit közöljük, szemelvényekben a csángó kérdés egész irodalmát összehozzuk. Rendkívüli őszin-

teséggel a forrásainkat tárjuk fel az olvasó előtt s a műhelytitkainkat áruljuk el, amikor a szeme előtt, részletről részletre, sorról sorra építjük, alakítjuk a kérdés irodalmából tárgyunkat, hogy ő maga is lássa, ellenőrizze: jók-e a következtetéseink, megállapításaink, megfelelnek-e a feltétlen tárgyi hűség követelményeinek.

Ez a szemelvényes tárgyaló forma feltétlenül előnyös sokféle tekintetben. Régi és nehezen hozzáférhető szövegeket, írásokat hoz napvilágra, e kérdésben sokszor emlegetett felfogásokkal, kutatásokkal, adatokkal ismertet meg, ami által nem egy érdeklődő munkáját megkönnyíti s a könyv hitelét emelve, amolyan kisebbfajta forráspublikációt is végez. Konok tudákosokat, akik különösképen megrögzött tévedéseket és előítéleteket forgatnak a közvéleményben e kérdéssel kapcsolatban meggyőz és rendet teremt köztük. Néhol szükségszerűen folyamodtunk e formákhoz: az adatgyüjtésben a csatolt térképekhez és az eredetkérdés konklúziójához, a csángók életének utazók leírásain keresztül való bemutatásában és a róluk való gondolkodásunk évszázados alakulásának a végigkövetésében.

Jól tudjuk azonban, hogy néha nehézkessé, hosszadalmassá is teszi könyvünket ez az »olvasókönyv« forma. Sokszor magunk is haboztunk, hogy megmaradjunk-e következetesen mellette. Néhol elhagyhattuk volna egy-két régi író kínlódó, hibás sorait s rövidíthettük, áthidalhattuk volna a terjengőseket, hosszúbeszédűeket a magunk szavaival. Mégis, miképpen egy antológia sem rostálhatja ki a kevésbbé értékes anyagot, ha már az a köztudatban elterjedt, ismertté lett, mi sem hagyhattuk el az olyan írót – ha már anyagunk teljességének a bemutatására törekszünk –, akinek állításai töményebben, körültekintőbben volnának megfogalmazhatók, vagy már elavultak, tévesek lettek, de

akire folyton hivatkoznak a régebbiek, szóval beleékelődött láncszemekké váltak a csángó irodalomban.

Különben is egyik legfőbb szándékunk az volt, hogy szerteágazó, soktulajdonságú tárgyunknak lehető teljes egybefogásával, összehordásával bemutassuk, mint forr, erjed, érik lassanként, kutatók és évek gyarapodásával, egy közérdekű anyag. Korántsem hisszük, hogy ezzel az összefoglalással a csángó anyagnak ezt a forrását, erjedését megállítottuk, sőt inkább, – bár nem kis lelkiismeretfurdalások közepett – amellett határoztunk, hogy könyvünk fermentum legyen, az anyag nyers felvázolása, a problématika elétárása, a munkaterület kijelölése. Önzőn várhattunk volna még a kiadásával egy félévet vagy egy évet is, míg a kezünk alatt teljesebbé, töményebbé ért volna s még két megkezdett dolgozatunk, a csángók 1646-iki névsorának és Sacueni megye magyar nyomainak a végső eredményét is beleszőhettük volna. A csángó kérdéssel, azaz az elszóródott magyarság kérdésével való megismertetés sürgős szükségessége, meg a kutatókedv felkeltésének a vágya a szakemberekben, nem tűrt azonban további halasztást e könyv kiadásában, mely a megírása idejéhez képest így is jelentősen késik.

E könyv ugyanis a hatalmas publicisztikai anyag mellett még nagyobb tudományosat is felölel s ezért nemcsak a közönség, hanem a szakemberek is haszonnal forgathatják. Teljesen ő miattuk történt e munka pontos bibliográfiai ellátása is. Nem egy helyen az elvégzendő feladatot is igyekeztünk megjelölni számukra. Tekintve azonban, hogy elsősorban tájékozódni, tanulni akaró közönségnek írtuk e művet, kutatókkal szemben csak a néholi segítés igényével lépünk fel s annak örülnénk a legjobban, ha a munkálatok nagyfokú gyarapodása s a részletek pontosabb, bővebb ismerete miatt

könyvünk mihamarébb feleslegessé válnék az ő számukra.

A kritikával felénk közelítőket arra kérjük, vegyék figyelembe e könyv kísérlet-voltát egy szerteágazó, elhanyagolt magyar kérdés gyakorlati hasznú, kézikönyv jellegű egybeszedésére, ismereteink, szemléletmódunk és köztudatunk formálásának a szándékával.

A könyv használatáról még valamit.

A Tartalommutató tájékoztatja az olvasót a mű beosztásáról, felépítéséről. Részletesebb útbaigazítást az utolsó lapokon lévő Név- és Tárgymutató ad. A szövegben kétféle betűtípus látható. A nagyobb betűvel szedett sorok a mi fogalmazásunk, a kisebbekkel szedettek pedig szemelvények a csángó irodalomból. (A lehetőséghez képest igyekeztünk különösen a régi szövegeket betűhíven közölni. A sorokközött lévő három pont ... az idézet megszakítását jelenti, a szögletes zárójelben [] lévő részek pedig a mi betoldásainkat, rövidítéseinket, áthidalásainkat az idézett szövegben.) A mondanivalónk alapjául szolgált forrásokat minduntalan megjelöltük, de a könnyebb olvashatóság kedvéért nem a lap alján, hanem két számmal jeleztük, pl. (36:62. o.). Az első, folyamatos szövegben, zárójel közti szám jelenti a bibliográfiai részben e szám alatt közölt művet, cikket stb. (jelen esetben Ürmössy könyvét), a második szám pedig az illető munka ama oldalának a számát, melyen az idézett adat, gondolat áll. E számok nem zavarják azt, aki források után nem érdeklődik, a kutatók pedig úgy sem kímélik a fáradságot, ha valaminek a végire akarnak járni.

Diószegi szőlőhegy, 1941 nyárelő.

MIKECS LÁSZLÓ.